

4 / 2007

ODBORNÝ ČASOPIS PRO FILATELIU,
NUMISMATIKU A NOTAFILIU

ROČNÍK XII.

VYCHÁZÍ 28. 8. 2007

VYBRANÉ ČLÁNKY PUBLIKUJEME I NA WWW.FILATELIE-KLIM.COM

Z OBSAHU

- Jubileum BRATISLAVA 1937-2007.....1
- Plebiscitní razítka (VII. část).....4
- St. Petersburg 2007.....7
- Typologie čs. emise „Ryby“ z roku 1966.....8
- Pozvání na 43. aukci firmy „Filatelie - KLIM“.....11
- Filatelistický trh.....14
- Vlakové pošty na Podkarpatské Rusi (II. část).....20
- Nová česká bankovka 2000 Kč vz. 2007.....22
- Zborov 1917 - 1937 - 2007.....24
- Plebiscitní celistvosti s razítky vlakových pošt (I. část).....26
- Hospodářství a věda 1923 (III. část-dokončení).....28

AUS DEM INHALT

- Jubiläum: BRATISLAVA 1937-2007.....1
- Plebiscitstempel (VII. Teil).....4
- St. Petersburg 2007.....7
- Typologie der Ausgabe „Fische 1966“.....8
- Einladung zur 43. Auktion der Firma „Filatelie - KLIM“.....11
- Der philatelistische Markt.....14
- Bahnposten der Karpatenukraine (II. Teil).....20
- Die neu-tschechische Banknote zu 2000 Kč Muster 2007...22
- Zborov 1917 - 1937 - 2007.....24
- Plebiscit-Belege mit Bahnpoststempeln (I. Teil).....26
- Wirtschaft und Wissenschaft 1923 (III. Teil).....28

FROM THE CONTENTS

- Jubilee: BRATISLAVA 1937-2007.....1
- Plebiscite postmarks (Part VII.).....4
- St. Petersburg 2007.....7
- Typology of the issue „Fishes 1966“.....8
- Invitation to the 43rd „Filatelie - KLIM“ auction.....11
- The philatelic market.....14
- Travelling post offices in Carpatho-Ukraine (Part II.).....20
- New Czech banknote 2000 Kč issue 2007.....22
- Zborov 1917 - 1937 - 2007.....24
- Plebiscite Covers with postmarks of travelling post offices (Part I.)...26
- Agriculture and science 1923 (Part III.).....28

REDAKCE: Šéfredaktor časopisu Ing. Zdeněk Fritz
✉: Filatelie KLIM, Merkur, P.O.B. 431, 660 31 Brno 2
☎: 731 515 154 e-mail: risa@filatelie-klim.com

ADMINISTRACE A ZÁSILKOVÉ SLUŽBY:
✉: Filatelie KLIM, Merkur, P.O.B. 431, 660 31 Brno 2
☎: 542 211 931 e-mail: risa@filatelie-klim.com

REDAKČNÍ KOLEKTIV: Fr. Dvořáček, Zdeněk Filípek, Zdeněk Fritz, Pavel Matoušek, Jan Klim, Milan Kračmar, V. Schödelbauer, Jan Štöfka

ODBORNÍ PORADCI: Jan Karásek, Milan Kračmar, Pavel Pittermann, Jiří Štupka, Svätopluk Šablatura

EXTERNÍ SPOLUPRACOVNÍCI: Miroslav Čapek, ČR; Hans van Dooremalen, Nizozemí; Vladimír Dražan, ČR; Petr Gebauer, ČR; Otto Hornung, V. Británie; Jaroslav Verner, USA.

Za původnost a věcnou správnost příspěvků ručí autor.

VYDÁVÁ: Merkur-Revue s.r.o., Veselá 37, 602 00 Brno 2
Odpovědný vydavatel: Jan Klim ☎: 542 211 931

TISK: EUROPRINTY, spol. s r. o.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., OZ JM Ředitelství v Brně č.j. P/2-4838 ze dne 8. 12. 1995 MK ČR E7381 ISSN 1211-3077

Touto spomienkou na zrod nášho prvého výstavného hárčeka chceme vzdať hold tým, ktorí sa o to pred sedemdesiatimi rokmi zaslúžili – všetkým tým, ktorí boli pri organizácii Celoštátnej výstavy poštových známok BRATISLAVA 1937.

História výstavných hárčeka je už vyše 80ročná. Pri zrode ich niektorí aj poprední zberatelia zaznávali, no postupom času sa stali nielen módnou novinkou, ale aj zberateľským odvetvím. Filatelisti si na ne zvykli, začali ich zbierať, začali – pochopiteľne – stúpať aj ich ceny a dnes sú niektoré výstavné hárčeka ozdobou veľkých zbierok.

Zaoberať sa históriou výstavných hárčeka by si vyžiadalo osobitnú štúdiu, no nemožno pri tejto príležitosti nespomenúť aspoň niekoľko údajov o zrode prvých výstavných hárčeka. Prímát drží Belgicko, ktoré vydalo už v roku 1921 svoj prvý výstavný hárček, čo vyšiel pri príležitosti národnej výstavy v Bruseli. O tri roky neskôr vydáva Belgicko druhý výstavný hárček pri príležitosti medzinárodnej výstavy v Bruseli. Nasledovalo Francúzsko, ktoré bolo druhým európskym štátom, čo vydalo výstavný hárček. Bolo to v roku 1925 pri príležitosti medzinárodnej filatelistickej výstavy v Paríži. Ďalší hárček vydala francúzska pošta v roku 1927 (výstava v Štrasburku). Potom nasledovali ostatné európske štáty: Poľsko v roku 1928 pri príležitosti výstavy vo Varšave, Nemecko v roku 1930 (výstava IPOSTA v Berlíne), SSSR roku 1932 s neúradne vydaným hárčekom pri príležitosti výstavy v Moskve. V tom istom roku nasledovalo Rumunsko (výstava v Bukurešti), Rakúsko vydalo roku 1933 svetoznámu WIPU, Lichtenštejnsko roku 1934 niemenej známy VADUZ, v tom istom roku Maďarsko vydalo LEHE a Švajčiarsko svoju NABU.

Prímát čo do množstva mali v tom čase Spojené štáty, ktoré vydali svoj prvý hárček pri príležitosti medzinárodnej výstavy v New Yorku roku 1926, potom nasledovali ďalšie v rokoch 1933, 1934 a 1936. V Južnej Amerike to bol Uruguay, ktorý vydal roku 1927 tri výstavné hárčeka, Brazília taktiež tri roku 1934 (25bloky!).

Dnes je už celkom samozrejmé, že každá významnejšia filatelická výstava býva okorenená nielen množstvom výstavných sérií, ale aj výstavnými hárčkami zúbkovanými a v poslednom čase aj nezúbkovanými.

Miesto konania výstavy

Výstavný hárček podľa návrhu K. Vika a v rytine K. Seizingera

24. októbra to bude presne 70 rokov, čo u nás bol vydaný prvý výstavný hárček pri príležitosti Celoštátnej výstavy poštových známok BRATISLAVA 1937. História pred sedemdesiatimi rokmi, ktorej niektorí pamätníci žijú ešte medzi nami, oboznamuje nás s veľkým nadšením a zápalom hrstky filatelických nadšencov, ktorí sa roku 1937 podujali zorganizovať taký veľký projekt. Dovoľte, aby som spomenul aspoň niekoľkých, ktorí sa na úspešnej organizácii tohto diela zúčastnili: Leopold Vališ, predseda výstavného výboru, inak aj známy vystavovateľ a organizátor; Ing. Klement Ptačovský, ktorého dobre poznala ešte aj mladšia generácia ako znalca a vždy ochotného poradcu; architekt Ferdinand Hrozinka – toho zasa lepšie poznajú pražskí kolegovia; Miloš Müller, takisto náš znalec a každonedeľný návštevník bratislavskej burzy; Dr. Juraj Bulla, známy vystavovateľ a organizátor; Hugo Kaufmann, odborník, znalec, obchodník a tiež vydavateľ filatelického časopisu a katalógov. Zámerne som si nechal nakoniec jedného z najstarších odborníkov, ktorý vykonával funkciu hlavného organizátora, tajomníka bratislavskej výstavy – Ladislava Novotného, známeho odborníka, vystavovateľa, znalca, autora filatelických publikácií a vydavateľa filatelického časopisu.

Okrem materiálu a pečiatok, ktoré mali výstavu propagovať, objavila sa myšlienka vydať pri tejto príležitosti výstavný hárček. Kto prišiel prvý s týmto návrhom, dnes už ťažko povedať, no krstným otcom bol (ako sa traduje) predseda výstavného výboru Leopold Vališ. Možno tomu veriť. Bol zberateľom veľkého formátu – okrem Československa zbieral aj známky desiatok iných štátov – a tak dobre vedel, čo zberatelia hľadajú, čo zbierajú a o čo majú záujem. Prvé kusé zprávy o bratislavskom výstavnom hárčeku nám hovoria o tom, že hárček bude mať dve známky s krajinárskymi motívmi od výtvarníkov Štáfla a Vika („Tribuna filatelistů“ 1937 / 69). Či to bola zpráva z dobre informovaných prameňov, nevedno, lebo nakoniec návrh známok ako aj konečnú úpravu hárčeka zverili grafikovi Karlovi Vikovi. Návrhy na známky hárčeka mali byť z oblasti Slovenska – tatranská krajina a Bradlo, monument vytvorený podľa návrhu vynikajúceho umelca, architekta Dušana Jurkoviča.

Myslím, že rozhodnutí poštovej správy bolo viac než dobré, že voľba padla práve na akademického maliara a grafika Karla Vika. Aby sme pochopili Vikov vzťah k Slovensku, treba spomenúť niekoľko skutočností, ktoré nám to ozrejmia. Široká verejnosť dnes už ani nevie, že tento český rodák z Hoříc bol nadšeným obdivovateľom Slovenska. Už v roku 1922 vytvoril cyklus čierno-bielych drevorytov

s tatranskými motívmi a neskôr takmer desať rokov chodil po Slovensku a maľoval. Pri svojom putovaní neobišiel ani jedno kultúrne stredisko. Navštívil Martin, Kežmarok, Banskú Bystricu, Kremnicu, Banskú Štiavnicu, Nitru, na východe Slovenska Prešov, Bardejov, Košice a mnoho ďalších miest. Svoju obsiahlu prácu ukončil žiaľ až v roku 1940 – v čase, keď už nebolo možné vydať toto veľkolepé dielo. Vyšlo až po oslobodení v rokoch 1946–47 a tlačili ho v Turnove pod priamym dohľadom Majstra Vika. Cyklus „Slovensko“ obsahuje 127 viacfarebných drevoorytov. Kritika toto obrovské grafické dielo prijala mimoriadne priaznivo. Dovoľte, aby som zacitoval niekoľko úryvkov a recenzií:

Farebný drevooryt K. Vika „Popradské pleso“

Perokresbový náčrt obrazu známky 50h

Akvarelový náčrt obrazu známky 50h

„Lidová demokracie“ z 15. februára 1947 píše (cit.): „Grafik Karel Vik je opravdový čaroděj výrazně pevných i melodicky vláčných linií, barevných odstínů i nálad, smavých dálek i hrdinných skutečností, jak je vytvořila staletí ... Vikovo umění nabývá hodnoty monumentální, epicky heroické i citově výchovné, poučující neustále o závislosti člověka a krajiny, minulosti a přítomnosti ...“

Prof. Antonín Matějček, výtvarník, teoretik umenia a kritik toto Vikovo dielo hodnotí následovne (cit.): „Realista a konstruktér bĕ tu nad básníkem. Rovnováha mezi skutečností a vidinou, o níž Vik po desetiletí ve svém grafickém díle usiloval, je v jeho Slovensku dosažena v míře, již lze bez nadsázky označit za rovnováhu klasicistickou“.

Keď toto obsiahle grafické dielo vyšlo roku 1949 v Londýne, vydavateľstvo oboznámilo čitateľov s grafikom Karlom Vikom a jeho „Slovenskom“ týmito slovami: „V strede Európy medzi Dunajom a Karpatmi leží krajina, ktorej historické a kultúrne tradície ju oprávňujú na to, aby sa s ňou svet zoznámil dôkladnejšie, ako bolo doteraz. Je to Slovensko, súčasť Československej republiky, v ktorého starobylých zámkoch sú zachované dokumenty tisícročného zápasu za národnú nezávislosť ...“.

Rytecké rozkresby známok 50h a 1Kč autora rytin Karla Seizingera

Touto krátkou spomienkou na autora desiatok československých známok a autora prvého československého výstavného hárčeka BRATISLAVA 1937 chcel by som touto nadšenému obdivovateľovi a propagátorovi Slovenska splatiť dlh.

Karel Vik nebol pri tvorbe známok začiatovníkom. Už pred tým, ako začal s prípravou a realizáciou návrhov na bratislavský hárček, pripravil návrhy na sériu výplatných známok s krajinárskymi motívmi z roku 1937. Tu sa po prvý raz zjavili jeho bohato prepracované návrhy mest, hradov a zámkov našej republiky – Mukačeva, Banskej Bystrice, Kutnej Hory, Zvíkova, Strečna, Českého raja, Slavkova, Poděbrad, Olomouca a Bratislavy. Aby bol výpočet úplný, neskôr to ešte boli návrhy na dve známky, ktoré vyšli roku 1938 (50 h s námetom Košíc) a 1955 (letecká známka 2,75 Kčs s námetom Bratislavy – vryl B. Housa podľa drevoorytiny K. Vika; Pof. L40).

Pre prvú známku bratislavského hárčeka si autor vybral svoj farebný drevooryt z obsiahleho cyklu tatranských scenérií – Popradské pleso. Túto tému potom prepracoval a stvárnil na niekoľkých ďalších skiciach, lavírovaných kresbách a akvareloch, až prišiel výsledný návrh na známku 50 h. Pre druhú známku bola motívom Štefánikova mohyla Bradlo, ktorej autorom, ako som

už spomenul, bol národný umelec Dušan Jurkovič. Po prepracovaní dostal návrh na známku 1 Kč známu definitívnu podobu.

Vydanie výstavného hárčeka bolo oznámené vo „Vestníku MPT“ z 22. októbra 1937, číslo 65 (presná citácia je v „Monografii“, diel 3, strana 279). V konečnej podobe má hárček rozmery 150 x 110 mm, ľavá známka 50 h s námetom Popradského plesa je modrá (rozmery obrazu 29,6 x 24,0 mm) a pravá známka 1 Kč s námetom Bradla červená (rozmery obrazu 29,5 x 23,8 mm). Hárček je doplnený nápisom CELOŠTÁTNA VÝSTAVA POŠTOVÝCH ZNÁMOK v modrej farbe, ktorý je umiestnený nad známkami, a takisto modrým nápisom BRATISLAVA 1937, umiestneným na kupónu medzi znám-

kami. V strednej časti hárčeka nad nápisom je československý štátny znak v červenej farbe a v tej istej farbe je zasa v spodnej časti hárčeka emblém mesta Bratislavy. Vpravo dole pod známkou 1 Kč je drobný nápis UNIE PRAHA.

Známky vryl podľa návrhu Karla Vika rytec Karel Seizinger. Každú známku osobitne. Keďže známky a nápisy mali byť vytlačené dvoma farbami, bolo potrebné každú známku osobitne moletou preniesť na novú oceľovú dosku, na ktorú potom rytec „Unie“ vryl nápisy, respektíve emblémy. Tak na oceľovej doske pre modrú farbu, kde sa moletou preniesla známka 50 h, boli vryté vyššie uvedené nápisy. Na druhej doske pre červenú farbu okrem známky 1 Kč boli vryté štátny znak, emblém Bratislavy a malý nápis UNIE PRAHA.

Tlačiareň UNIE mala v tom čase iba dva stroje, ktoré sa mohli použiť na tlač tohto hárčeka, a to väčší Hummel a menší Johnston. Rozhodli sa pre stroj Johnston, no keďže bol veľmi krátky čas na vytlačenie nákladu 800 000 kusov tohto hárčeka, rozhodli sa v tlačiarňi pracovať na tri smeny. Aby túto prácu mohli načas zvládnuť, tlačiareň už za prípravnych prác pripravovala papier – nanášala naň lep, rozrezávala ho na veľkosť hárčeka, ba tieto čisté papiere s naneseným lepom aj zúbkovala.

O tlači hárčeka nevyšla nijaká podrobnejšia informácia. Existujú iba

Skúšobná tlač známky 1Kč na žilkovanom papieri

dohady, respektíve ústne podania. Prvá takáto informácia je od nemenovaného autora, ktorý uverejnil svoju stať v „Tribuně filatelistů“ roku 1938, podobnú verziu uvádza i tretí diel „Monografie čs. známek“ na strane 280.

Teoreticky sa mohli hárčeky tlačiť tromi postupmi:

- **Prvý postup:** narezaný a ozúbkovaný papier s naneseným lepom sa dal do stroja a vytlačila sa prvá farba - modrá, teda známka 50 h s nápsmi. Po zaschnutí farby sa hárček opäť vložil do stroja a vytlačila sa druhá farba – červená, teda známka s hodnotou 1 Kč, štátny znak, emblém Bratislavy a nápis UNIE PRAHA. Pochopiteľne, postup pri tlačení mohol byť aj obrátený, teda najskôr sa mohla vytlačiť červená a potom modrá farba.

- **Druhý postup:** je celkom opačný – na narezaný papier s naneseným lepom sa vytlačila prvá farba (modrá), potom druhá (červená), a až potom sa hárček ozúbkoval. Zmena poradí tlače farieb je aj v tomto prípade možná.

- **Tretí postup:** je tak trochu „pritiahnutý za vlny“, no ani ten nemožno vylúčiť. V tlačiarňi vytlačili najprv jednu farbu, hárček ozúbkovali a potom vytlačili druhú farbu, pričom sled farieb nie je rozhodujúci.

Najpravdepodobnejšia je prvá a druhá alternatíva, teda zúbkovanie a potom tlač, alebo tlač a potom zúbkovanie. V tlačiarňi sa muselo pri výrobe hárčeka

pracovať veľmi presne. Dobre vieme, že známky na háččkoch sú posunuté do spodnej časti. Obrátiť papier, či už vopred ozúbkovaného háččka, alebo háččka vytlačeného bez ozúbkovania, by bolo veľkou chybou! No našli sa aj takéto háččky – boli to, domnievam sa, háččky vytlačené druhým postupom, kde sa najskôr na čistý papier vytlačili známky a až potom sa háččky zúbkovali. Správne vytlačené známky na háččku majú zúbkovanie posunuté do hornej časti, teda háččky boli pred zúbkovaním obrátené. Takéto háččky boli uverejnené už v roku 1938 („Tribuna filatelistů“ 1938, str. 82; „Filatelistická revue“ 1938, str. 349).

Dodnes sa presne nevie, koľko dosák sa použilo pre tlač. Literatúra uvádza rozličné údaje. Tak napríklad „Tribuna filatelistů“ uvádza, že sa použili tri dosky pre červenú farbu a sedem až desať dosák pre mod-

Skúšobné tlače háččka so známkou 50h v rôznych farbách

rú. „Filatelistická revue“ zasa uvádza, že sa použilo dvanásť dosák, z toho tri pre červenú farbu a deväť pre modrú. Na otázku, prečo sa použilo viac dosák pre modrú farbu, odborníci odpovedali, že pravdepodobne preto, lebo modrá farba väčšími ničila dosku.

Typy sa ešte dodnes nepodarilo presne identifikovať. To, čo dnes nazývame typmi tohto háččka, sú vlastne typy červenej farby. Poznáme tri a rozpoznávame ich podľa farebného bodu pri známke 1 Kč a podľa malých odchýlok v znaku mesta Bratislavy:

- **I. typ** : nemá pri známke 1 Kč nijaký bod; na ľavej vežičke emblému mesta má pravý obok na pravej strane zvislú čiarku a nad oblokom je malá vodorovná čiarka. Múr pod touto vežičkou má hornú čiaru dotiahnutú až k ľavému okraju. Okno strednej vežičky je celé farebné a rám okolo je takmer neprerušený.

- **II. typ** : má na pravej strane známky 1 Kč malý farebný bod, tzv. bod „nižšie“. Pravé okno ľavej vežičky emblému mesta má na pravej strane čiaru vo forme obráteného písmena „L“. Múr pod ňou nemá dotiahnutú hornú čiaru, okno strednej vežičky má v strede bielu zvislú čiarku a rám okolo okna je v spodnej časti na okrajoch prerušený.

- **III. typ** : má na pravej strane známky 1 Kč malý bod, tzv. bod „vyššie“. Pravé okno

ľavej vežičky emblému mesta má na pravej strane iba zvislú čiarku. Múr pod touto vežičkou ako pri prvom type má hornú čiaru dotiahnutú až k ľavému okraju. Okno strednej vežičky má v strede šikmú bielu čiarku a rám okolo okna je v hornej časti prerušený.

Ak by sme takto postupovali aj pri modrej farbe, zistili by sme ďalšie typy, no toto ešte bude úloha pre našich špecialistov. Malo by to byť ďalších sedem až desať typov modrej farby. Teda keby sa mala zostaviť skutočne špeciálna zbierka, musela by obsahovať nie menej ako 30 typov, no to by potrebovalo skutočne veľké množstvo tohto materiálu, trpezlivosť a možno aj trochu šťastia.

Papier háččkov je mierne žilkovaný, lep žltkastý. Zúbkovanie rámcové 12½. Modrá farba má malé odtiene.

Z výrobných chýb poznáme tzv. slepé tlače a náhodné farebné alebo biele škvrny na rozličných miestach. Vznikli pravdepodobne z vytlačených zúbkov – malé kolieska z nich ostali nejaký čas na doske. Sú známe posunuté tlače a, ako som už spomínal, háččky s obrátenou perforáciou.

Háččky boli vydané 24. októbra 1937 a platili do 31. decembra 1937 vo vnútornej, ako aj v medzinárodnom poštovom styku. Boli v predaji od 24. októbra 1937 do 2. novembra 1937, kedy sa bratislavská výstava skončila.

V cene 5 Kč bola zarátaná aj vstupenka na výstavu. Každý zberateľ si mohol subskripciou vopred zaistiť akékoľvek množstvo háččkov. Znamky z háččkov, ako aj celé háččky sa používali na frankovanie iba sporadicky – hlavne pre filatelistické účely.

Okrem skúšobných tlačí sa nám zachovali aj niektoré zaujímavé materiály, a to zväčša z darov Ministerstva pôšt a telegrafov. Čistý papier s naneseným lepom, čistý perforovaný papier s naneseným lepom, háčček zúbkovaný s vytlačenou známkou 50 h, háčček nezúbkovaný s vytlačenou známkou 50 h, háčček zúbkovaný s vytlačenou známkou 1 Kč, háčček nezúbkovaný s vytlačenou známkou 1 Kč,

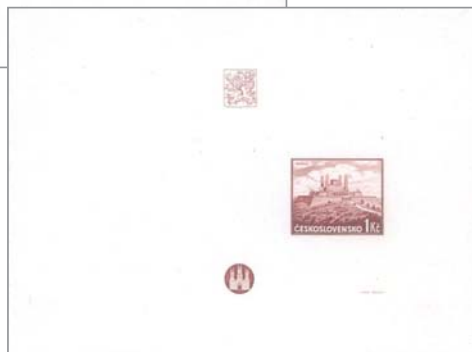

rytecké rozkresby K. Seizingera, skúška tlače na hrubo žilkovanom papieri a podobne.

O nezúbkovanom háččku si možno vo vtedajšej filatelistickej tlači prečítať niekoľko zaujíma-

vých informácií. Tak napríklad redaktor „Tribuny filatelistů“ E. Hirsch v januárovom čísle z roku 1938 na stranách 27 a 28 reaguje na zprávu uverejnenú v časopise „Der Philatelist“, že nemeckému filatelistickému zväzu bol predložený nezúbkovaný háčček. Hirsch vysvetľuje, že ide o fotografiu návrhu, ktorý bol uverejnený v bratislavskom „Bulletin“.

No o mesiac neskôr – 19. februára 1938 – reaguje na fotografiu pravého nezúbkovaného háččka v časopise „Der Philatelist“. Háčček vraj našiel nejaký malý zberateľ v balíčku, v ktorom bolo údajne zo desať háččkov. Hirsch je tým pobúrený a žiada zistiť, kto kradne a vynáša veci z tlačiarne. Zaujímavé je však to, že ten istý redaktor Hirsch uverejnil dva týždne predtým stať o bratislavskom háččku s ukázkami všetkých fáz tlače, teda aj nezúbkovaný (nehotový!) háčček. Aj „Filatelistická revue“ z 15. marca 1938 píše o tomto prípade, teda o nezúbkovanom háččku. Zároveň dodáva, že nejaký pražský obchodník ponúkal takýto háčček za 1500 Kč, no vraj nebol oň záujem.

Postupná tlač háččka: farba modrá (50h) a červená (1Kč)

Treba ešte pripomenúť, že bratislavský háčček bol pretlačený u príležitosti výstavy v New Yorku v roku 1939 a takisto u príležitosti filatelistickej výstavy v Bruseli s príplatkom 25 belgických frankov, ktoré mali slúžiť ako príspevok na výstavbu nacistami zničených Lidíc. Obidve pretlače sú viac-menej obchodného charakteru a sú samozrejme neúradné.

Nemôžem nespomenúť aj ďalší zberateľský materiál, ktorý vznikol v roku 1937, a to novinový háčček, ktorého časť bola dokonca tlačená priamo na výstave. Ako je dobre známe, existuje sedem jeho typov.

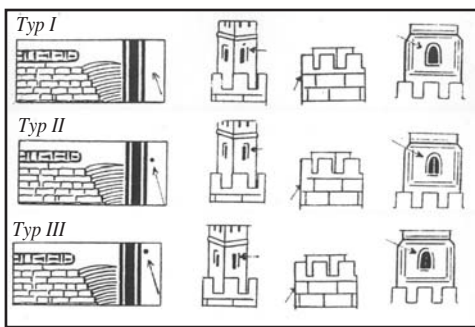
Pripomínam aj pekné propagačné nálepky v rôznych farbách, ktoré boli vydané pri tejto príležitosti v podobe zošitkov. Dokonca firma Kaufmann vydala malé propagačné háččky s týmito nálepkami.

Ako som už povedal v úvode, chcel som touto spomienkou na prvý československý výstavný háčček vzdať hold tým, ktorí sa o to pred 70 rokmi zaslúžili – všetkým tým priekopníkom, ktorí organizovali Celoštátnu výstavu poštových známok BRATISLAVA 1937.

Dr. Svätopluk Šablátúra
Foto: archív autora

Použitá literatúra:

- „Tribuna filatelistů“, Praha
- „Filatelistická revue“, Praha
- „Český filatelista“, Praha
- Výstavný katalog, Bratislava 1937
- Výstavný bulletin, Bratislava 1937
- „Monografie čs. známek“, díl 3, Praha
- L. Novotný: „Speciální příručka pro sběratele čs. známek“, Praha

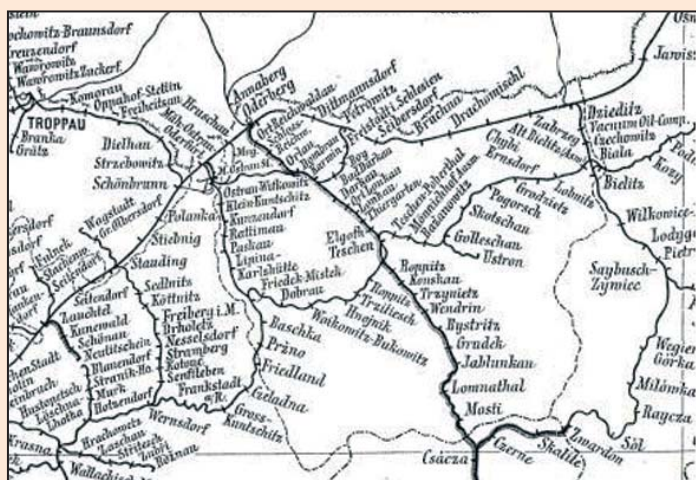
Typy háččka podľa tlače červenou farbou

Plebiscitní celistvosti s razítky vlakových pošt (I)

Těšínské Slézsko bylo prokánno hustou železniční sítí. Procházely jím, řečeno dnešní terminologií, železnice „západ – východ“, „i“, „sever – jih“. Významnými železničními uzly byly Bohumín, Petrovice u Frýštátu a Těšín.

Celistvosti s razítky vlakových pošt patří ke sběratelsky oblíbeným, zvláště ty, kde je nějakým způsobem uvedeno místo (železniční stanice) podání zásilky. Tento údaj slouží k ještě lepší identifikaci zásilky.

V „Monografii československých známek“, díl 5 [1] jsou

v tabulce 8. 4. 4. na straně 243 uvedena všechna tehdy zdokumentovaná razítka vlakových pošt včetně předplebiscitního období. Po vydání „Monografie“, díl 5 vyšla v Polsku důležitá publikace [2], která autorům umožnila doplnit dosud získané údaje. V této studii chceme navázat na seriál O. Tovačovského a spoluautorů „Plebiscitní razítka“, publikovaný v časopise Merkur Revue a stejným způsobem představit dosud známá razítka vlakových pošt se zaměřením právě na únor – září 1920.

Trať Vídeň – Krakov 1,2 * Krakov – Vídeň 1,2

Na Těšínsku (ze směru od Krakova) procházela trať těmito stanicemi: Petrovice ve Slézsku, Dětmárovice, Bohumín-severní nádraží, Hrušov. Petrovice ve Sl. a Dětmárovice ležely v oblasti polského vlivu, mohly se tedy teoreticky vyskytnout z těchto stanic i celistvosti s polskými známkami.

Dosud byl doložen pouze zlomek razítka na známce Hradčany bez přetisku s datem 10. II. 20. Otisk razítka nemáme bohužel k dispozici. Dokládáme pouze rekonstrukci razítka z roku 1914 (obr. 1).

obr. 1

Trať Bilsko – Hulín 73 * Hulín – Bilsko 73

Na Těšínsku (ze směru od Bilska) procházela trať těmito stanicemi: Těšín, Ropice severní nádraží, Třítěž, Hnojník, Vojkovice, Dobrá, Frýdek-Místek, Baška, Pržno. Nádraží v Těšíně bylo v oblasti polského vlivu.

Je doloženo dvouřádkové razítko FAHRENDES POSTAMT BIELITZ-HULLEIN No 73 a to na korespondenčním lístku z polské Wisly dne 11.6.1920 do Těšína. (obr. 2). Celistvost je vyobrazena v „Monografii“, díl 5. Majitelem je zahraniční sběratel. Rekonstrukce razítka je na obr. 2a.

obr. 2

obr. 2a

Jednokruhové razítko F.P.A. Bielitz - Hullein No 73 existuje ve dvou provedeních s rozdílnou velikostí písma a dalšími odchylkami. Tuto skutečnost „Monografie“, díl 16/II [3] neuvádí, uvádí ji však [2].

- Velikost písmen 4mm, průměr razítka 26mm, používáno ještě v roce 1919, viz rekonstrukci razítka na obr. 3.

- Velikost písmen 3mm, průměr razítka rovněž 26mm, používáno i v roce 1920, viz rekonstrukci razítka na obr. 3a.

Razítko dle obr. 3 se nachází na celistvostech a výstřizích z předplebiscitního období, razítko dle obr. 3a je doloženo na vzorku bez ceny s datem 2. 6. 20 (obr. 4), na dopise s datem 5. 5. 20 a na dopise s datem 12. 4. 20. Ve všech případech nelze určit místo podání.

obr. 3

obr. 3a

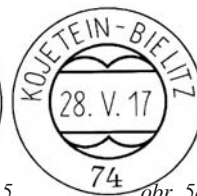
obr. 4

Trať Bilsko – Kojetín 74 * Kojetín – Bilsko 74

Trať procházela na Těšínsku stejnými stanicemi jako trať Bilsko – Hulín. Původní rakouská razítka, která jsou doložena na celistvostech z roku 1919, se již v roce 1920 nevyskytují, a proto je v tomto přehledu neuvádíme. Pro srovnávací účely předkládáme pouze rekonstrukci razítek obou směrů (obr. 5 a obr. 5a).

obr. 5

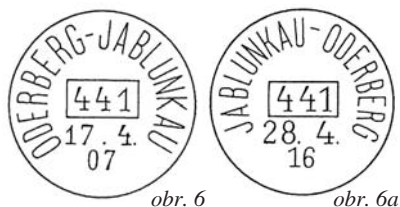
obr. 5a

Trať Jablunkov – Bohumín 441 * Bohumín – Jablunkov 441

Tato trať, která byla součástí strategické železnice Bohumín – Košice, procházela na Těšínsku těmito stanicemi: Bohumín, Rychvald-zámek, Rychvald-město, Orlová, Dombrová, Karviná, Darkov, Louky zastávka, Louky, Podobora (Tiergarten), Zpupná Lhota/Lhota u Těšína (Ellgoth), Těšín, Ropice zastávka, Koňská, Třinec, Vendryně, Bystřice,

Hrádek (Grudek), Jablunkov. Další dvě zastávky již byly součástí trati Bohumín – Košice: Údolí Lomné, Mosty. Úsek od Podobory po Jablunkov byl v polském vlivu.

Existují zde dva typy razítek rozdílného průměru 28 mm a 31mm. Rekonstrukce razítek je na obr. 6 a obr. 6a.

Na obr. 7 vidíme dopis malého formátu bez zpáteční adresy, neznámého místa podání, adresovaný do Šternberka, frankovaný známkami SO 1920 5h zoubkovaná a 25h stříhaná, razítko VLP JABLUNKAU – ODERBERG 441 má průměr 31mm a datum 26. 6. 20. Tarif odpovídá, poštovné 30h je za dopis do 20g ve III. tarifním období. Razítko ODERBERG – JABLUNKAU 441 o průměru 28 mm je doloženo na pohlednici odeslané z Rychvaldu do Poruby. Pohled je frankovaný známkou SO 1920 20h modrozelenou a razítko nese datum 15. 7. 20 (obr. 7a).

Trať Břeclava – Bohumín 572 * Bohumín - Břeclava 573

Na Těšínsku probíhala trať těmito stanicemi: Hrušov, Bohumín.

Dosud je zjištěna u VLP 572 pouze samostatná známka 30h Hradčany s datem 14. VII. 20. Otisk razítka nemáme k dispozici.

Nedávno se objevil nový doklad, a to expresně zasláný dopis do Vídně, podaný do vlaku vlakové pošty dne 8. VII. 20 v některé ze stanic Ostravy. Celistvost je frankována hradčanskými známkami (2x30h zoubkovaná a 50h nezoubkovaná) a je vyobrazena v MR 2/2007 na str. 20. Razítko VLP 573 má rozlišovací písmeno „a“.

Trať Těšín – Kojetín 600 * Kojetín – Těšín 600 Těšín – Kojetín 776

Trať probíhala na Těšínsku (ze směru Těšín) těmito stanicemi: Těšín, Ropice severní nádraží, Třitěž, Hnojník, Vojkovice, Dobrá, Frýdek-Místek, Baška, Pržno. Těšín ležel v oblasti polského vlivu.

Jsou k dispozici tyto dokumenty:

- Korespondenční lístek Hradčany 15h, dofrankovaný trojicí známek s přetiskem SO 1920 5h zoubkovaná, 20h a 30h nezoubkovaná na tarif 70h, který však nebyl nutný, neboť do Graz (Rakousko) bylo dostačující poštovné za dopisnici 50h. Datum razítka vlakové pošty TĚŠÍN - KOJETÍN 600 je 11. IX. 20 (obr. 8).

- Z obráceného směru KOJETÍN – TĚŠÍN 600 máme k dispozici pouze smyté plebiscitní známky s daty 24. V. 20 a 9. VI. 20. I tyto známky jsou hledané (obr. 9, 9a).

- Firemní dopis, odeslaný z Pržna 17. VIII 20 (?) do Vídně, frankovaný známkou SO 1920 30h, razítko vlakové pošty TĚŠÍN – KOJETÍN 776, kód dle „Monografie“ č. 46. Tarif do Rakouska byl v této době již 125h a není jasné, proč nebyla celistvost zatížena trestným portem. (obr. 10).

- Obyčejný dopis odeslaný již v poblebiscitním období dne 3. IX. 20 do Frýdku a frankovaný na předepsaný tarif 60h smíšenou frankaturou 3x5h, 10h a 20h Hradčany bez přetisku spolu s plebiscitními známkami 5h a 10h Hradčany s přetiskem SO 1920 (obr. 11).

Není obvyklé prozrazovat původní majitele celistvostí, ale u velmi vzácných se to sluší. Majitelem této a některých dalších unikátních plebiscitních celistvostí s razítka vlakových pošt byl bankovní úředník p. Alois Bleša, citovaný v seriálu p. Tovačovského. Jeho rukopis se pozná podle charakteristického písma poznámek, které nikdo z celistvostí neodstranil.

Jan Kypast, Svatopluk Petr (pokračování přístě)